ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.837

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНИХ ТРАНСФЕРТІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

О. М. Зухба, к. е. н., доцент, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», elenazukhba@mail.ru

У статті проаналізовано напрямки реформування інституціонального регулювання пенсійних трансфертів в розвинутих країнах світу і в Україні. На основі інституціонального підходу аргументована важливість переходу до накопичувальної системи пенсійного забезпечення як адекватної ринковим умовам. Проаналізовані інституціональні фактори, які обмежують її впровадження в Україні.

Ключові слова: інституціоналізм, солідарна пенсійна система, страхова пенсійна система, накопичувальна пенсійна система, інституціональні обмеження соціальних трансфертів.

Постановка проблеми. Вирішення проблеми забезпечення соціально справедливого розподілу доходів суспільства є ключовим завданням державної політики. Одним з шляхів її реалізації є система соціальних трансфертів, в тому числі пенсійна система. За її допомогою доходи різних верств населення розподіляються в часі, згладжуючи соціальні напруження.

Існуюча в Україні солідарна пенсійна система в сучасних умовах діє неефективно, що викликає необхідність її глибоких системних перетворень. Але й застосування альтернативних пенсійних систем, вже апробованих в світі, в умовах України також обмежено. Тому слід з'ясувати причини, які стримують її використання.

Проблема забезпечення соціального захисту на протязі життя людини пов'язана з тим, що доходи і витрати населення не є збалансованими в часі. За Модільяні, люди намагаються вирівнювати граничну схильність свого споживання в умовах коливання поточних доходів, тому молодь скоріше позичає, люди середнього віку – зберігають, а в старості – витрачають накопичене. У зв'язку з тим, що головною причиною падіння доходів домогосподарств є вихід на пенсію, основний мотив їх довгострокових накопичень є мотив збережень на старість. Тому важливо створення адекватних інституціональних умов ефективного використання збережених коштів і їх розподілу через пенсійну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми інституціонального регулювання соціального захисту населення знаходяться в центрі уваги багатьох науковців вже на протязі всього минулого століття. Різноманіття підходів сформувало декілька напрямків наукової думки. На розвиток теорії соціальної держави і соціального ринкового господарства вплинули роботи Х. Ламперта, К. Херманн-Пілата, Л. Ерхарда та ін. Моніторинг розвитку сучасних світових систем пенсійного забезпечення проводиться у працях С. Бернса, Е. Джеймса, Б. Ліндсі, А. Мойєра, Є. Уайтхауза. Питання соціального забезпечення домогосподарств тісним чином пов'язані з теорією добробуту, представленої концепцією утилітаризму І. Бентама, теоріями суспільного добробуту А. Бергсона, Н. Калдора, В. Парето, А. Пігу [1], П. Самуельсона [2], Т. Скітовскі, Дж. Хікса. Сучасний етап розвитку економіки добробуту пов'язаний з роботами А. Сена, Дж. Стігліца [3], Дж. Ролза [4]. Питання пенсійного забезпечення знаходяться в центрі уваги і вітчизняних науковців: Н. Горовця, М. Горовця [5], М. Гури [6], А. Вдовенко [7], О. Кириленко, А. Сидорчука [8], О. Коваля [9], Л. Сорокіної, О. Гурнака [10] та інших.

Всі ці дослідження підтвердили, що пенсійне забезпечення посідає особливе місце в інституціональному регулюванні розподілу доходів. Зростання податкового навантаження на працюючих і різка зміна ві-

кової структури населення («старіння» населення) практично в усіх розвинених країнах світу і в Україні, тотальна дефіцитність державного бюджету, фінансова криза, що вибухнула останніми роками, а також недосконаліть самої системи пенсійного забезпечення останнім часом суттєво загострюють проблему споживання і виживання в цілому для всіх домогосподарств. Певним чином ця проблема знімається формуванням спеціальної накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Перебудова інститутів пенсійного забезпечення, перехід від моделі «піраміди віків» до моделі особистих накопичень можливі кількома шляхами. В Україні це, перш за все, розвиток інституту державної пенсії, яка буде гарантувати мінімальний рівень споживання і яка передбачає розмір пенсії в залежності від рівня легального заробітку протягом життя і відповідних пенсійних відрахувань. Формується інститут корпоративної пенсії, яку вже сьогодні можна отримати, якщо працювати у великій компанії з власною пенсійної програмою. Ануїтет або приватну пенсію можна накопичити в недержавному пенсійному фонді або у страховій компанії. Нарешті, можливі свої власні, особисті пенсійні накопичення, збережені на депозитному рахунку. Зрозуміло, що реалізація цих шляхів можлива лише за наявністю відповідних інституціональних структур, створення і розвиток яких допоможе домогосподарствам оптимізувати в часі інвестиційні потоки.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення інституціональних обмежень в регулюванні пенсійних трансфертів в Україні з урахуванням світового досвіду їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні держава займає активну позицію в національній економіці, яка забезпечує домогосподарствам умови безпечного хазяйнування, створює і підтримує інституціональне середовище, в тому числі законодавство про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [11]. Зростання соціальних трансфертів майже повторює зростання доходів населення (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка соціальних трансфертів в Україні у 2006–2012 роках

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи – всього, у % до попереднього року		132	136	105	123	115	111
у тому числі:							
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, у % до попереднього року	–	125	140	114	116	110	112

Розраховано автором на основі [12].

Соціальні трансферти здійснюються як у грошовій, так і у натуральній (продуктовій) формі. Вони сприяють вирівнюванню доходів між соціальними групами населення і формують відчуття захищеності у майбутньому. До соціальних трансфертів відносять соціальну допомогу, усі види пенсій, стипендії, всі види отримуваної населенням допомоги з фондів соціального страхування, компенсаційні виплати і пільги, благодійну допомогу. У 2012 році частка соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів українських домогосподарств становила 37,4 % від суми доходів. В сумі трансфертів 57 % прийшлося на доходи від соціальної допомоги, а соціальні трансферти у натуральній формі становили 36,5 % [12]. Слід зауважити, що система соціальних трансфертів в Україні досі має певні риси історичного минулого. Насамперед це пов’язане із соціальними очікуваннями населення, сформованими в добу розвинутого соціалізму. Здобутки минулої економічної системи в сфері соціальних гарантій безперечні, але в умовах зміни суспільного устрою вони мають знайти нове інституціональне оформлення. Пошук адекватних інститутів має будуватися на перехресті інституціонального досвіду провідних соціально орієнтованих держав і національних суспільних досягнень.

В більшості розвинутих країн діє трирівнева система пенсійного забезпечення, яка включає солідарну пенсійну систему, накопичувальну обов’язкову і добровільну систему. Слід зазначити, що в Американ-

ській пенсійній системі пенсії, які виплачують із пенсійних фондів, включають внески, які людина здійснює все трудове життя, а тому є різновидом збережень. Така сама система в різних варіаціях існує в багатьох розвинутих країнах світу – США [13], Швеції [14; 15; 16], Німеччині та в інших державах [17; 18; 19; 20].

Так, пенсійна система Великобританії передбачає кілька варіантів пенсійних виплат (1) Базова державна пенсія (Basic State Pension). У 2011–2012 році мінімальна базова пенсія для самотньої людини становила 102.15 фунтів на тиждень.; (2) Додаткова державна пенсія (S2P) введена з 6 квітня 2002 року і залежить від заробітної плати протягом усіх років роботи, але не нараховується тим, хто займався індивідуальною діяльністю. Додаткова державна пенсія не залежить від базової державної пенсії і виплачується додатково. У разі смерті одного з членів подружжя, який отримував додаткову державну пенсію, другий може мати право на отримання до 50 % цієї пенсії. Максимальна сума додаткової державної пенсії між квітнем 2011 і 2012 року становила 159.52 фунтів за тиждень.; (3) Професійна пенсійна схема проводиться роботодавцем щодо працівників. У приватному секторі такі пенсійні нарахування визначаються розмірами прибутку підприємства або внеску працівника. Для компаній, у яких діє професійна пенсійна схема, обов'язковою є також схема додаткових добровільних внесків (AVC), яка дозволить працівникам інвестувати більше коштів у майбутню пенсію [21].

Пенсійна система Австрії також складається з трьох рівнів [22]. (1) Державна пенсія, внески до якої здійснюють застраховані особи (10,25 % заробітної плати), самозайняті особи (16,25 – 20 % доходу особи), фермери (15 % заробітку), роботодавці (12,55 % фонду оплати праці). Пенсія за віком призначається при досягненні чоловіками 65 років, жінками – 60 років за умови, якщо особа підлягала соціальному страхуванню протягом 180 місяців за останні 30 років, з яких 84 місяці працювала. Коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією становить 60%. (2) Накопичувальна професійна пенсійна система охоплює всіх осіб, які були працевлаштовані після 31 грудня 2002 року. Внески здійснює роботодавець (1,53 % заробітку працівника) і вони не підлягають оподаткуванню. Працівник не сплачує внесків. (3) Приватна пенсійна система, внески за якої сплачуються відповідно до умов договору.

В Україні також обговорюється перспектива переходу на подібну систему пенсійних накопичень. Але її застосування має суттєві інституціональні обмеження. Тому слід визначити можливості реформування національної системи пенсійного забезпечення в контексті світового досвіду. Створення альтернативної системи пенсійного забезпечення в Україні, аналогічної західній моделі, почато ще у 2004 році, але накопичувальна система ще фактично не впроваджена, розвиток добровільної недержавної пенсійної системи обмежений інституціональними чинниками (недовіра населення, недосконалість правового регулювання, обмеженість застосування фінансових інструментів для інвестування недержавними пенсійними фондами, відсутність прозорої та ефективної системи моніторингу). Як показали результати дослідження науковців інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, традиційна солідарна система сьогодні вже не здатна забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів [23, с. 40–52].

У порівнянні з деякими пострадянськими країнами рівень пенсійного забезпечення в Україні виглядає не так вже й погано. Мінімальна пенсія в Україні за 2001-2008 роки зросла в 13,7 рази, тоді як в Білорусі в 5,3 рази, Казахстані в 4,7 раз, Киргизстані – в 3, Молдові – у 8 разів. Найбільший темп зростання пенсій на пострадянському просторі – у багатих нафтою Росії (у 18 разів) і Азербайджані (також у 18 разів) [20]. На початку 2012 року середній розмір місячної пенсії в національній валюті в перерахунку на долари США становив в Україні 153,1 дол., Таджикистані 32 дол., Молдові 74,6 дол., Киргизстані 111,2 дол., Вірменії 70,2 дол. В той же час в Росії її рівень складав 257,1 дол., Казахстані – 192 дол., Азербайджані – 184, 5 дол., що вище українського майже вдвічі [24, с.12].

На початку 2013 року середній розмір призначених місячних пенсій пенсіоне-

рів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, становив 1430 грн. Розмір середньої пенсії у відсотках до прожиткового мінімуму на одну особу в 2012 році дорівнював 130,6%, а для осіб, які втратили працездатність – 161,8%. Розмір пенсії відносно рівня заробітної плати на початок 2013 року становив лише 47,3% [24, с. 11]. Такі показники характеризують рівень пенсійного забезпечення як недостатній для гідного існування. Очевидно, що існуюча система пенсійного забезпечення потребує невідкладного реформування.

15 квітня 2013 року Уряд України затвердив Постанову «Про підвищення розмірів пенсій у зв'язку із зростанням середньомісячної заробітної плати штатного працівника в Україні» [25], відповідно до якої підвищуються трудові пенсії у зв'язку із зростанням середньомісячної заробітної плати в Україні порівняно з попереднім роком. Пенсії підвищуються на коефіцієнт 1,0298, що відповідає 20 відсоткам темпів зростання середньомісячної заробітної плати штатного працівника за 2012 рік у порівнянні з 2011 роком. Підвищення проведено з 1 березня 2013 року. Та динаміка макроекономічних показників свідчить про неможливість забезпечення навіть такого зростання за існуючою системою формування пенсійних коштів. Пенсійний Фонд України, джерелами наповнювання якого є обов'язкові страхові внески працедавців, застрахованих осіб й асигнування з державного бюджету, протягом багатьох років має стабільний дефіцит. У 2009 році його надходження покривали лише 62,2 % усіх видатків. Головними причинами такого стану ПФУ є економічна криза, рівень демографічного навантаження на працездатне населення та частка тіньового сектора національної економіки.

Слід зауважити, що розвиток пенсійного забезпечення має враховувати інтереси не тільки тих домогосподарств, які отримують пенсії зараз, але й тих, які мають їх отримувати у майбутньому, а також інтереси домогосподарств, які фінансують пенсійне забезпечення. Зміщення акцентів у бік врахування інтересів одних суб'єктів та ігнорування інтересів інших неминуче призведе до розвитку соціальних суперечностей і, отже, до негативних соціально-економічних наслідків. Саме тому в умовах збільшення частки старших вікових груп у загальній кількості населення, наростання соціальної напруженості у суспільстві, що створює ефект зростання державних витрат на пенсійне забезпечення, в національній економіці має бути модифікований спосіб фінансування пенсійного забезпечення з заміною розподільного методу змішаним і накопичувальним. Останні методи фінансування пенсійного забезпечення домогосподарств у ринкових умовах повинні враховувати рівень доходності пенсійних інвестицій та інфляційні втрати населення.

Солідарна система для працівників у віці 35 років чи молодших буде удосконалюватися через накопичення їх персональних внесків у Накопичувальному пенсійному фонді. Зміни в існуючій солідарній системі повинні гарантувати, що перший рівень пенсійної системи і надалі буде здатний забезпечувати більшу частину пенсійного доходу громадян України. Солідарна система базується на тому, що сьогоднішні працівники фінансують пенсії сьогоднішніх пенсіонерів. У зв'язку із значним прогнозованим зменшенням кількості працівників у наступні 40 років внесено зміни для гарантування того, що система буде здатна виплачувати пенсії постійно. Це може бути забезпечено за рахунок розвитку альтернативної недержавної системи пенсійного забезпечення.

Згідно з реформованою пенсійною системою України [26], солідарна система є тільки одним компонентом пенсії, яку отримає працівник при виході на пенсію. Іншими джерелами стали страхова та накопичувальна пенсія.

Пошук домогосподарствами альтернативних джерел соціальних трансфертів звертає їх увагу на недержавні пенсійні фонди. Але їх розвиток в Україні обмежує відсутність накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка повинна стимулювати недержавне пенсійне забезпечення. Створення недержавної системи пенсійного забезпечення почалося у 1992 році, коли пенсійні фонди діяли у формі товариств з обмеженою відповідальністю або як трастові компанії.

Інституціональне оформлення цієї діяльності в Україні відбулося у 2003 році,

коли було прийнято Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [11], вдосконалення якого відбувається досі (останні зміни від 11.10.2013). Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності. Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається з цього Закону, законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, Законів України «Про страхування» [27], «Про банки і банківську діяльність» [28], «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) [29], «Про цінні папери та фондовий ринок» [30], «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [31], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів. Тобто створена певна система правового регулювання недержавного пенсійного забезпечення.

Будується і його організаційна структура. В Україні існує декілька видів недержавних пенсійних фондів: (1) професійні, учасниками яких є всі працівники, пов’язані між собою за родом діяльності, що визначається у статуті фонду; (2) корпоративні, які охоплюють працівників певного підприємства, і (3) відкриті фонди, учасником якого є будь-яке підприємство чи фізична особа. Домогосподарства укладають персональні угоди, отримують соціальні трансферти, тобто є учасниками діяльності недержавних пенсійних фондів усіх видів незалежно від форми їх організації [8, С.134].

Система недержавного пенсійного забезпечення протягом останніх років розвивається досить динамічно і має потенціал для подальшого розвитку пенсійного забезпечення населення. У 2010 році загальна кількість укладених пенсійних контрактів становила 64,6 тис. шт. і охоплювала більше півмільйона учасників. Загальні активи НПФ за п’ять років (з 2005 р.) зросли більше ніж у 20 разів і досягли 984,6 млн грн [5, С. 23, 25]. У 2012 році вони вже становили 1660,1 млн грн [32, с. 1]. Сума пенсійних виплат зросла з 49 грн на одного учасника у 2006 році до 267 грн у 2010 р. Однак, більшу частину пенсійних внесків здійснювали юридичні особи (95,7 %), а кількість осіб, що отримували пенсійні виплати, становила лише 39,3 тис. осіб [5, с. 23, 25]. Переважними напрямами інвестування пенсійних активів є депозити в банках (39,8 %), облігації підприємств-емітентів України (16,5 %), цінні папери, дохід за якими гарантовано КМУ (16,5 %), акції українських емітентів (7,6 %), цінні папери, дохід за якими гарантовано Радою міністрів АР КРИМ, місцевими радами (7,3 %) [5, с. 25]. У 2012 році пенсійні внески становили 1 313,7 млн грн, з яких 58,6 млн грн – від фізичних осіб [32, с. 1].

Але, як зазначають вітчизняні дослідження [5, с. 25], сьогодні в Україні більшість недержавних пенсійних фондів не забезпечує доходність пенсійних активів вище рівня інфляції, а розмір інвестиційного доходу є недостатнім для забезпечення належної диверсифікації пенсійних активів у доходні фінансові інструменти. Тому станом на 01.01.2013 р. кількість учасників недержавних пенсійних фондів дещо зменшилась (на 1,7 %) у порівнянні із аналогічним показником попереднього року [32, с. 4]. Більшість учасників недержавних пенсійних фондів становили особи віком від 25 до 50 років – 64,8 %. Питома частка осіб віком до 25 років у загальній кількості учасників становила лише 4,9 % (на 1,3 % менше, ніж у 2011 році), тоді як осіб від 50 до 60 років – 23,6 %, старше 60 років – 6,8 % від загальної кількості учасників [32, с. 3]. Така вікова структура віддзеркалює недовіру молодого населення до пенсійних недержавних установ, хоча останні створювалися для задоволення насамперед інтересів молоді.

Недержавні пенсійні фонди, акумулюючи грошові кошти юридичних і фізичних осіб у вигляді пенсійних внесків і зобов’язуючись збільшити їх шляхом інвестування в різноманітні фінансові інструменти, виступають у ролі інституційних інвесторів. У загальній структурі інвестиційного портфеля НПФ на начало 2013 року активи розподіляються таким чином:

– 34,5 % загальної вартості активів НПФ розміщено на банківських депозитах (станом на кінець 2011 року – 29,5 %);

– частка цінних паперів, дохід за

якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, у консолідованому портфелі НПФ зменшилась як в абсолютному значенні – з 209 млн. грн. у 2011 році до 196,9 млн. грн. у 2012 році, так і у відносному – з 15,1 % до 11,9 % відповідно;

– частка корпоративних облігацій у консолідованому портфелі в порівнянні з 2011 роком в абсолютному значенні збільшилася з 346,5 млн. грн. до 517, 9 млн. грн., а у відносному – з 25,0 % до 31,2 %, відповідно;

– у 2012 році в порівнянні з 2011 роком питома вага акцій українських емітентів у консолідованому портфелі НПФ зменшилась з 18,4 % до 15,5 % і становила 256,9 млн. грн.;

– зменшилась у загальній вартості активів НПФ частка активів, інвестованих у цінні паперів, дохід за якими гарантовано Радою міністрів АР Крим, місцевими радами відповідно до законодавства (з 0,5 % станом на кінець 2011 року до 0,2 % станом на кінець 2012 року);

– частка активів, інвестованих у банківські метали, у загальній вартості активів НПФ зменшилася з 1,9 % станом на кінець 2011 року до 1,1 % станом на кінець 2012 року;

– станом на кінець 2012 року (як і у попередньому році) у консолідованому інвестиційному портфелі НПФ відсутні іпотечні цінні папери;

– дещо зменшилася частка активів, інвестованих в об'єкти нерухомості (з 3,5 % станом на кінець 2011 року до 2,9 % на кінець 2012 року);

– обсяг коштів на поточному рахунку станом на кінець 2012 року становив 9,3 млн грн, або 0,6 % (станом на кінець 2011 року – 2,7 %) [32, с. 7]. Така динаміка віддзеркалює певне намагання домогосподарств використати фінансові інструменти ринку фінансових послуг, зокрема, недержавних пенсійних фондів. В той же час фінансова діяльність домогосподарств на інших секторах ринку фінансових послуг, а саме: ринках з надання кредитів (крім системи кредитної кооперації), позик, факторингу, фінансового лізингу, гарантій та поручительств, не відбувається. Це свідчить про необхідність вдосконалення системи фінансових інститутів і створення атмосфери довіри до її надійності.

Висновки. На наш погляд, основні проблеми ринку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні пов'язані по-перше, з неврегульованістю системи відносин між учасниками недержавних пенсійних фондів і органами управління цих фінансових установ. По-друге, існує певна необґрунтованість кількісних обмежень щодо структури активів пенсійних фондів, які ускладнюють мобільність руху інвестиційних коштів. Тому слід здійснити перехід від системи інституціональних заборон до правил «розумного інвестора», які є адекватними ринковій економіці.

Таким чином, інституціональне регулювання пенсійних трансфертів може будуватися з урахуванням міжнародного досвіду, але слід враховувати особливості інституціонального середовища України: недовіру до влади, високі соціальні очікування населення, нерозвиненість ринкових інструментів, зокрема фінансових. В умовах жорсткого дефіциту державних ресурсів необхідно зосередитися на лібералізації ринкових засад формування і діяльності недержавних пенсійних установ, хоча й не слід відмовлятися від соціальної спрямованості суспільних фондів держави.

Література.

1. Пигу, А. Экономическая теория благосостояния [Текст]: пер. с англ. под общ. ред. С. П. Аукуционека / Артур Сесил Пигу. – М. : Прогресс, 1985. – Т.1. – 512 с.; Т.2. – 454 с.

2. Samuelson, P. The Pure Theory of Public Expenditure [Text] / Paul A. Samuelson // The Review of Economics and Statistics. – Vol. 36. – No. 4. (Nov., 1954). – P. 387 – 389.

3. Стиглиц, Дж. Ю. Экономика государственного сектора [Текст] : пер. с англ. / Дж. Ю. Стиглиц. – М. : Изд-во МГУ, ИНФРА-М. – 1997. – 720 с.

4. Ролз, Дж. Теория справедливости [Текст] / Дж. Ролз. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. – 536 с.

5. Горовець, Н. О. Проблеми розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні [Текст] / Н. О. Горовець, М. Г. Горовець // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 6. – С. 22 – 25.

6. Гура, М. Пенсійна реформа: виклик для України [Текст] / Марек Гура / за ред. Марчіна Свєнчіцкі, Інни Чапко, Анастасії Єрмошенко. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. – 68 с.

7. Вдовенко А. В. Роль приватного пенсійного

забезпечення у пенсійному доході: світовий досвід і українські реалії [Текст] // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №7(98). – С.4–48.

8. Кириленко, О. Недержавні пенсійні фонди на фінансовому ринку: світовий досвід та реалії України [Текст] / Ольга Кириленко, Анатолій Сидорчук // Світ фінансів. – 2005. – № 3 – 4. – С. 134 –142.

9. Коваль О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи України: вплив на економічну безпеку: монографія/ О. П. Коваль – К. : НІСД, 2012. – 240 с.

10. Сорокина Л. В., Гурнак А. В. Институциональные аспекты пенсионной реформы в Украине [Текст] // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2013. – №3(45). – С.113–119.

11. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (№ 1057-IV) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 09.07.2003 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47 – 48. – с. 372.

12. Доходи та витрати населення. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України // Державна служба статистики України. Офіційний сайт – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua. – 05.12.12. – Загол. з екрана.

13. Активы пенсионных фондов в США [Текст] // Экономика и управление в зарубежных странах. – 2007. – № 9. – С. 32 – 45.

14. Аксенов, С. М. Шведская модель развития общества [Текст] / С. М. Аксенов // ЭКО: Экономика и орг. пром. пр-ва. – 2006. – № 10. – С. 137 – 151.

15. Вьюницкий, В. И. Шведский опыт. Реформирование пенсионной системы [Текст] / В. И. Вьюницкий, Л. И. Чижик // Пенсия. – 2002. – № 3. – С. 70 – 72.

16. Борисенко, Н. Ю. Пенсионная реформа в Швеции [Текст] / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2005. – № 17 (185). – С. 77 – 81.

17. Борисенко, Н. Ю. Основные направления совершенствования государственной системы пенсионного обеспечения Германии [Текст] / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2005. – № 7 (175). – С. 50 – 55

18. Грызлова А. Обзор зарубежных пенсионных систем [Текст] / А. Грызлова, Е. Яненко // Отечественные записки. – 2005. – № 3. – С. 230 – 239.

19. Борисенко, Н. Ю. Мировой опыт проведения пенсионных реформ [Текст] / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2004. – № 18 (156). – С. 53 – 58.

20. Пенсійні системи: світовий досвід [Електронний ресурс] / Пенсійний фонд України. // – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua /pfu. – 22.06.2012. – Загол. з екрана.

21. Життя у Великій Британії [Електронний ресурс]./ Law firm limited // – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.lawfirmuk.net/tax_1314.html; http://www.lawfirmuk.net/life_in_uk_pensions.html. – 04.04.2011. – Загол. з екрана.

22. База даних Міжнародної організації праці Social Security Programs Throughout the World (SSPTW) [Електронний ресурс]: – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2010-2011/europe/austria.html. – 23.01.2012. – Загол. з екрана.

23. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації [Текст]: кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.

24. Соціальний захист населення України [Текст]: статист. зб. – К., 2013. – 123 с.

25. Постанова КМУ «Про підвищення розмірів пенсій у зв'язку із зростанням середньомісячної заробітної плати штатного працівника в Україні» (№ 264) від 15.04 2013 р. / М-во юстиції України. // Урядовий кур'єр. –19.04.2013 – № 74.

26. Пенсійна реформа в Україні: інформаційно-освітні матеріали [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: http://www.pension.kiev.ua/. – 22.06.2012. – Загол. з екрана.

27. Закон України «Про страхування» (№ 85/96 – ВР) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 07.03.1996 р. : із змінами та доп. станом на 11.08.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.

28. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (№ 2121-III) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 17.12.2000 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6.

29. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (№ 2299-III) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 15.03.2001 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 21.

30. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (№ 3480-IV) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 23.02.2006 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №31.

31. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (№ 448/96-ВР) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 30.10.1996 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51.

32. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за 2012 рік. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг // – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/npz-2012r.pdf. – 23.06.2013. – Загол. з екрана.

В статье проанализированы направления реформирования институционального регулирования пенсионных трансфертов в развитых странах мира и в Украине. На основе инсти-

туционального подхода аргументирована важность перехода к накопительной системе пенсионного обеспечения как адекватной рыночным условиям. Проанализированы институциональные факторы, ограничивающие ее внедрение в Украине.

Ключевые слова: институционализм, солидарная пенсионная система, страховая пенсионная система, накопительная пенсионная система, институциональные ограничения социальных трансфертов.

The directions of reforming institutional regulation of pension transfers in the developed world and in Ukraine are analyzed. The importance of the transition to a funded pension system as being adequate to market conditions is rationalized on the basis of the institutional approach. Institutional factors hindering its introduction in Ukraine are analyzed.

Keywords: institutionalism, PAYG pension system, pension insurance system, funded pension system, institutional constraints of social transfers.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Дементьєвим В. В. *Надійшла до редакції 5.01.14 р.*